

Барвистий Апокаліпсис брата Беата

ДЖОН ВІЛЬЯМС

30 ЛИПНЯ 2025

Через сімсот років після створення книги Одкровення один північноіспанський монах узявся ілюструвати збірку текстів, яку сам і уклав про цю яскраву й апокаліптичну частину Святого Письма. Протягом наступних століть його зображення багатоголових чудовиськ, хорів святих, натовпів грішників і незворушних янголів, які виконують свою місію наближення кінця світу, не раз були скопійовані в нових версіях рукопису, який часто називають за іменем творця, — і ставали натхненням для інших авторів, що бралися за змалювання потойбічних справ.

Сторінки «Беата» з X століття

Наприкінці VIII століття Беат Льебанський, монах із монастиря Сан-Мартін-де-Тур'єно, розташованого поблизу сучасного міста Сантандер, уклав «Коментар до книги Одкровення», базуючись на тому, що на цю тему вже раніше писали Отці Церкви — такі, як Єронім, Августин, Амвросій та Іринеї. Та пам'ять про цього монаха дійшла до наших днів насамперед тому, що він вирішив проілюструвати шістьдесят вісім розділів, на які поділив для себе текст біблійної книги. Рішення було щонайменше несподіване, адже немає жодних ознак того, що Беат будь-коли бачив ілюстровану книжку; майже напевно ілюстрації до «Коментаря» вигадав з нуля чи він сам, чи його помічник. Ці зображення стали невід'ємною частиною численних — близько двадцяти шести — рукописних копій його тексту, що збереглися до наших днів і відомі просто як «Беати».

Сторінка «Беата» з X століття

Сторінки «Беата» з XII століття

Деякі дослідники вважають, що магнум опус Беата був пов'язаний із його боротьбою проти адопціонізму — єретичного вчення про божественну природу, якого дотримувався архієпископ Толедо. Та насправді адопціоністська дискусія розпочалася пізніше. Частіше Беатову працю пов'язують із мусульманським завоюванням і окупацією християнської Іспанії. Імовірно, деякі монахи, які звикли читати світ алегорично, ототожнювали переслідувачів, що знущаються із праведників у книзі Одкровення, зі своїми андалуськими сусідами. Утім, усі джерела, які використав Беат, були написані ще до часів Мухаммеда й не могли прямо стосуватися ісламу.

Сторінка «Беата» з XI століття

Сторінка з «Беата» 1047 року

Кілька фрагментів, що належать самому Беату, доволі переконливо свідчать про те, що він обрав саме Апокаліпсис — останню книгу Біблії, яка пророкує майбутнє, — через поширене тоді переконання, що 800 року світ закінчиться й настане Страшний суд. Те, що більшість копій рукопису з'явилася вже після X століття, коли знову посилювалися очікування кінця світу, — доказ самостійного життя цього тексту. І, поза сумнівом, важливу роль у його збереженні відіграли саме ілюстрації.

Фрагмент сторінки з «Беата» 1047 року

Сторінка «Беата» з XI століття

Одкровення яскраво описує майбутнє як боротьбу Господа і Його люду проти Антихриста і його поплічників, які часто мають вигляд фантастичних істот. На жаль, не збереглося жодної копії «Коментаря», створеної до X століття, тож ми не можемо з певністю сказати, як саме Беат зобразив апокаліптичні події на своїх оригінальних ілюстраціях. Але версії, що збереглися

до нашого часу, вирізняються напруженим і барвистим стилем, який чудово відповідає описаним у книзі *Одрокнення візіям*.

Сторінка «Беата» із середини X століття

Фрагмент сторінки з «Беата» з XI століття

У найраніших списках Беатового «Коментаря» мініатюри вміщені безпосередньо серед тексту, а їхній розмір часто відповідає ширині текстових стовпчиків. Та в середині X століття цей формат поступається цілковито іншому. Новий підхід запропонував Май — скриптор і художник із монастиря Сан-Сальвадор-де-Табара, розташованого на півдні королівства Леон. Натхнений стилем ілюстрування біблійних сюжетів у французькому монастирі Сен-Мартен-де-Тур, він збільшив ілюстрації, іноді віддаючи їм навіть дві суміжні сторінки. Особливий ефект виникав завдяки рамкам і барвистим тлам, які часто — знову під впливом французького мистецтва — склались із горизонтальних смуг контрастних кольорів. Цей поліхромний експресіоністський стиль, утім, складно сплутати з класичним стилем Тура (чи й будь-яким іншим), і, всупереч припущенням, його коріння не лежить у мистецтві Андалусії.

Сторінка «Беата» з X століття

Сторінка «Беата» з XIII століття

Та мистецтво мінливе, як і будь-що в цьому світі, тож у наступні століття стиль Мая — і разом Беата — поступився місцем новим версіям живописної мови, створеної на північ від Піренеїв. Найпізніша ілюстрована копія «Коментаря», яка до нас дійшла, датується серединою XIII століття — часом занепаду монастирної культури.

З англійської переклала Галина Глодзь.

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**